

substantive și uneori în forma participiului activ (radni pridev) la verbe, altele în aceleași forme se pronunță u. Așadar *l* final în graiul din Receaș se găsește în faza de trecere la *o*. În ceea ce privește pe u, el reprezintă forma intermediară între *l* și *o*.

4) Grupul *čr*.

Trecerea grupului *čr* la *cr* este un fenomen foarte vechi, care a cuprins cea mai mare parte a dialectului ștokavian. Au rămas înafara lui unele graiuri ale dialectului zeto-sienițean¹, graiurile muntenegrene de sud-est², iar la noi, graiurile din Svinița și Carașova³.

Sînt puține cazurile cînd grupul *čr* se păstrează intact : *č'rnī'c* (Svinița), *č'rna, č'rf* (Carașova). De obicei între cele două sunete se introduce o vocală redusă sau plină după cum se va vedea din exemplele ce urmează.

Svinița : *č'rv, č'rvén, č'rn, č'roena, č'irevo*;

Carașova : *č'rn, č'rof, červén, čeréšn'e*.

Introducerea vocalei reduse sau pline în mijlocul grupului a fost determinată de caracterul lui *r* din acest grup. Fenomenul a fost explicat de acad. E. Petrovici în felul următor : dacă *r* este vocalic, atunci între cele două sunete se introduce o vocală redusă (*i*) sau *r* își păstrează integral acest caracter (de vocală); în cazurile cînd *r* este consoană, între *č* și *r* se intercalează un *e*⁴ (în Svinița am întîlnit un exemplu cu *i* : *č'irevo*).

Așadar, cu excepția cîtorva cazuri, *r* din grupul *čr* tinde să-și piardă parțial caracterul de vocală și asemenea lui *l*, de care am vorbit mai sus, dezvoltă înaintea sa o vocală redusă. *č* se păstrează în toate cazurile. Menționăm numai că în Svinița acesta se pronunță mai moale, dar se deosebește de *č* (l-am notat pretutindeni *č'*).

5. africata *č*.

Africata sonoră *č*, deși este un sunet foarte vechi, în comparație cu celelalte arhaisme de care am vorbit mai sus, are o arie de răspîndire foarte mare. Nu vom înșira aici toate dialectele și graiurile în care se întîlnește⁵. În ceea ce privește graiurile sîrbocroate de la noi, aceasta se întîlnește în graiul din Svinița, graiul din Carașova, și graiul bănățean propriu zis :

Svinița : *čvezda*, „stea“, *čvono, disači, kukurúč, punčáika*, „față de pernă“, *buče, bučovina, mačarika, pročebo*, etc.

Carașova : *čvėzda, čvonar, čvrni, buča, kukuruča, spuča*, etc.⁶.

Graiul bănățean propriu zis : *buče, bučova, čindov*, etc. După cum se vede *č* se pronunță în locul lui *z* atît în cuvintele sîrbești (de origine slavă) cît și în împrumuturile românești. În cuvintele slave, după cum arată P. Ivić, apariția lui *č* este determinată de consoanele *v* sau *r* (*čvezda, načrem*) sau cînd consoana următoare în cuvînt este *d* (*čadnji, čidam*)⁷.

¹ P. Ivić, *op. cit.*, p. 158.

² I. Popović, *Историја српскохрватског књижевног језика*, Novi Sad, 1955, p. 88—89.

³ În graiul bănățean propriu zis se întîlnește forma *čerez*, atestată și în subdialectul voivodean. P. Ivić, *op. cit.*, p. 75. Vezi acolo și explicația.

⁴ E. Petrovici, *op. cit.*, p. 115. Explicația este valabilă cu excepția formei *červén* (în Svinița am notat *č'ervená*).

⁵ Vezi A. Belić, *op. cit.*, 203—204 și P. Ivić, *op. cit.*, p. 112.

⁶ E. Petrovici, *op. cit.*, p. 115.

⁷ P. Ivić, *op. cit.*, p. 112.